

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρ-
φωση των προγραμμάτων σπουδών και
συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

Δημήτριος Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος
του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων
και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ
και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Γεώργιος Πολύζος

Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγ. Ινστιτούτου

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25%
από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος *Καθηγητής
του Παν/μίου Αθηνών*

Ευαγγελία Αστυρακάκη *Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

Μαρία Γαλάνη-Δράκου *Φιλολόγος*

Βασίλειος Χαραλαμπάκος
Φιλολόγος

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Σταύρος Τσιτσιρίδης, *Αναπληρ.*

Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών

Λοΐζος Λοΐζου, *Σχολ. Σύμβουλος*

Αναστασία Παπάζογλου *Φιλολόγος*

Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης,

Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Σωτήριος Γκλαβάς, *Μόνιμος*
Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Κωνσταντίνος Ναστούλης,
Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Η σκεπτόμενη Αθηνά (ανάγλυφο
του 470-450 π.Χ.)

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

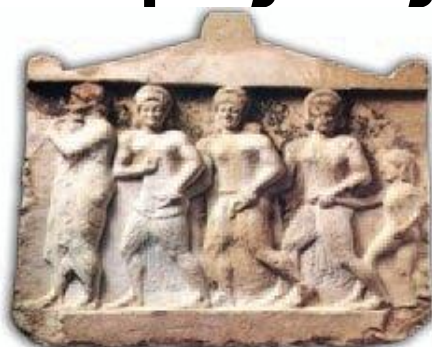
**Νικόλαος Μπεζαντάκος
Ευαγγελία Αστυρακάκη
Μαρία Γαλάνη-Δράκου
Βασιλική Καμπουρέλλη
Βασίλειος Χαραλαμπάκος**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

**Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Τόμος 3ος**

Ενότητα 9

Γ. Σύνταξη

Τα είδη του μορίου **άν**

Α. Υποθετικό

- α. Βρίσκεται στην αρχή της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποθετική).
  - β. Συντάσσεται με υποτακτική.
  - γ. Δέχεται άρνηση μή.
  - δ. Μεταφράζεται στη ν.ε. με τον υποθετικό σύνδεσμο «αν».
- π.χ. **Άν έμέ άποκτείνητε, ούκ έμέ βλάψετε, άλλ' ύμᾱς αύτούς.**

Β. Αοριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η δεύτερη λέξη της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία,

αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.

β. Συντάσσεται με υποτακτική.

γ. Δέχεται άρνηση μή.

δ. Στη ν.ε. δε μεταφράζεται

ή αποδίδεται με: «τυχόν», «ίσως», «-δήποτε».

π.χ. Ἄκουσον, ὡς ἂν μάθῃς

(= Ἄκουσε, για να καταλάβεις ίσως).

Γ. Δυνητικό

α. Δέχεται άρνηση ού(κ).

β. Συντάσσεται με:

ι) ευκτική (πλην μέλλοντα).

Η δυνητική ευκτική δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με:

θα + παρατατικό, θα μπορούσα να + ρήμα.

π.χ. Ἔτι δὲ τί ἂν τοῖς τοιοῦτοις ἄχθοισθε (= γιατί θα δυσανασχετούσατε);

ii) οριστική (μόνο ιστορικών χρόνων). Η δυνητική οριστική δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό ή υπερσυντέλικο.

π.χ. "Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν [= θα επιθυμούσα για πολλούς λόγους να ζούσε ο Μειδίας (αλλά δε ζει)].

iii) απαρέμφατο ή μετοχή (πλήν μέλλοντα). Δυνητικό απαρέμφατο ή μετοχή συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου.

π.χ. Δοκεῖ μοί τις οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἁμάρτοι, δε θα ἔσφαλλε)

εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἄριστογείτων, δοκιμάζεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ὑμεῖς περὶ δόξης. Δοκεῖ μοι συγγνώμην ἂν ἔχειν ἡμᾶς (= αν εἶχομεν, θα συγχωρούσαμε), εἰ ἔωρῶμεν σωζόμενα τῇ πόλει τὰ ὑπὸ τούτων δημευόμενα.

→ Παρατηρήσεις

- ◆ Οι χρονικοί σύνδεσμοι ὅταν, ὁπότεν, ἐπειδὴν και ἐπὴν προήλθαν ἀπὸ ἐνσωμάτωση του αοριστολογικου ἂν στους συνδέσμους ὅτε, ὁπότε, ἐπειδὴ και ἐπεὶ ἀντίστοιχα.
- ◆ Το υποθετικό ἂν προέρχεται ἀπὸ την ἔνωση του υποθετικού συνδέσμου εἰ με το αοριστολογικό ἂν (εἰ ἂν → ἂν).

2. Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Όπως ήδη γνωρίζετε από τη Β΄ Γυμνασίου –και από τη ν.ε.– σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο υπάρχουν προτάσεις **κύριες** και **δευτερεύουσες**. Κύριες είναι αυτές που μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο, ενώ οι δευτερεύουσες εξαρτώνται πάντα από άλλες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες). Σε κάθε περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει **τουλάχιστον μία κύρια πρόταση**.

α. Ο χαρακτηρισμός των δευτερευουσών προτάσεων

1. Η δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από έναν όρο μιας άλλης πρότασης (συνήθως το ρήμα, ένα απαρέμφατο ή μία μετοχή), τον οποίο συμπληρώνει ή προσδιορίζει.

Νῦν δὲ λέγει ὡς ἐγὼ ἀδικῶ

Κύρια
Πρόταση

Δευτερεύουσα
Πρόταση

3. Η δευτερεύουσα πρόταση εκφέρεται με έναν ρηματικό τύπο που βρίσκεται σε συγκεκριμένη έγκλιση.

2. Η δευτερεύουσα πρόταση εισάγεται (αρχίζει) με μία συγκεκριμένη λέξη (η φράση),

που μπορεί να είναι ένας από τους υποτακτικούς συνδέσμους, μία αναφορική αντωνυμία, ένα αναφορικό επίρρημα, μία ερωτηματική αντωνυμία ή ένα ερωτηματικό επίρρημα.

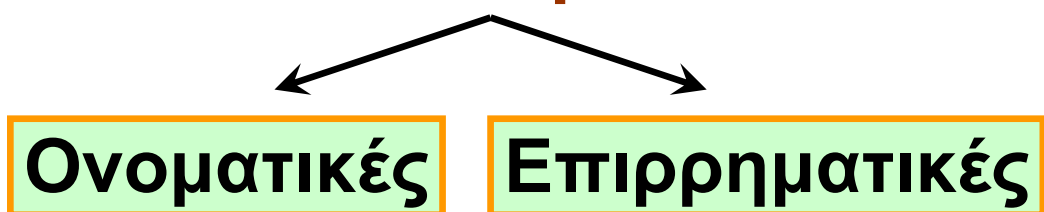
4. Η δευτερεύουσα πρόταση έχει συντακτικό ρόλο στην εξάρτησή της.

Για να χαρακτηρίσουμε με ολοκληρωμένο τρόπο μια δευτερεύουσα πρόταση, πρέπει να αναφερθούμε σε όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή να δηλώσουμε από πού εξαρτάται, πώς εισάγεται, πώς εκφέρεται και ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος της.

π.χ. Οἱ στρατιῶται λέγουσιν ὅτι Κῦρος τέθνηκε: Στη φράση αυτή υπάρχουν δύο προτάσεις,

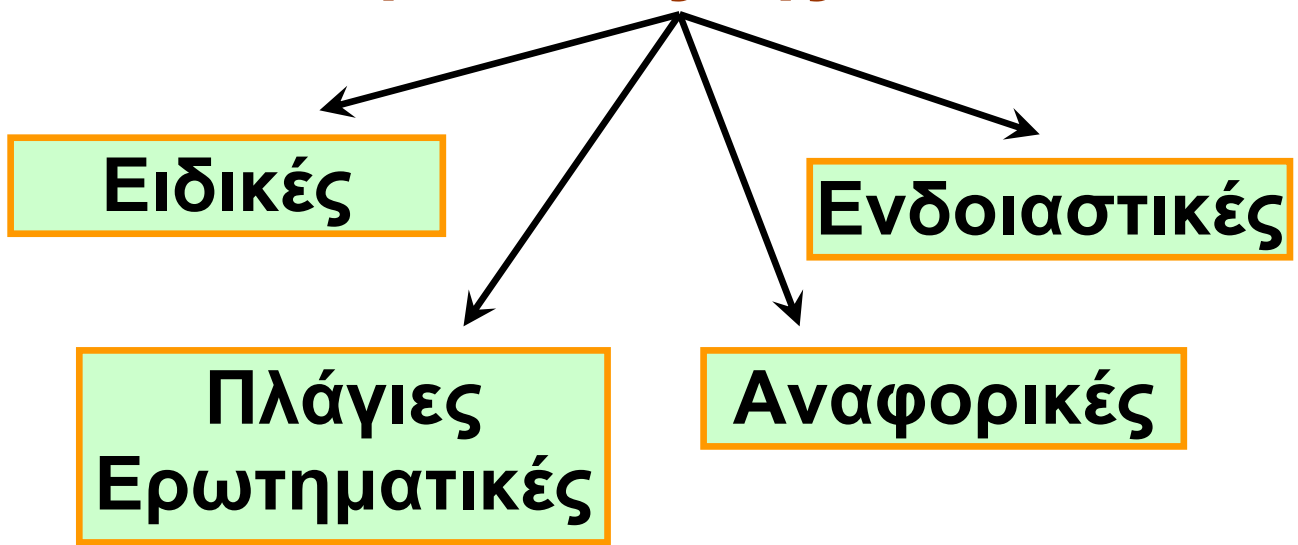
μία κύρια (Οἱ στρατιῶται λέγουσιν) με ρήμα το λέγουσιν (εξάρτηση) και μία δευτερεύουσα ειδική (ὅτι Κῦρος τέθνηκε), η οποία εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι, εκφέρεται με οριστική (τέθνηκε) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα εξάρτησης λέγουσιν.

β. Διάκριση δευτερευουσών προτάσεων ως προς τη συντακτική θέση

► Αφού θυμηθείτε την ανάλογη διάκριση στη ν.ε., να απαριθμήσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που έχετε διδαχθεί στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

γ. Οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Ονομάζονται έτσι όσες λειτουργούν συντακτικά σαν ονόματα, δηλαδή έχουν συντακτική θέση την οποία μπορεί να καταλάβει ένα όνομα. Πιο συγκεκριμένα, οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις μπορεί να λειτουργούν ως:

Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα,
π.χ. Λέγω **ὅτι** **πολλαί** **καί** **καλαί**
ἐλπίδες **ἡμῖν** **εἰσι** **σωτηρίας**.

Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα
ἢ σε απρόσωπες εκφράσεις,
π.χ. **Φόβος** **ἐστὶ** **μὴ** **ἡττηθῶμεν**.

Επεξήγηση, κυρίως σε ουδέτερο
δεικτικής αντωνυμίας που
προηγείται,

π.χ. Τοῦτο ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν,
ὅτι τὸ συνέχον τὴν
δημοκρατίαν ὄρκος ἐστίν.

Εἶδη ονοματικῶν δευτερευουσῶν προτάσεων τῆς α.ε.

Οι ονοματικές προτάσεις
διακρίνονται σε τέσσερα εἶδη:

1. Ειδικές

Εισάγονται με τους ειδικούς
συνδέσμους ὅτι (ὅταν το
περιεχόμενό τους είναι
αντικειμενικό, πραγματικό) ἢ ὡς
(ὅταν το περιεχόμενό τους είναι
υποκειμενικό ἢ ψευδές).

**π.χ. Οἱ Ἀσσύριοι ἴσασιν
(= γνωρίζουν) ὅτι (= ὅτι πράγματι)
ἵππικόν στρατεύμα ἐν νυκτί
ταραχῶδές ἐστι καί
δύσχρηστον.**

**Πειρῶνται πείθειν ὑμᾶς ὡς
(= ὅτι τάχα) δυνατός εἶμι.**

**Εξαρτώνται ἀπό ρήματα που
σημαίνουν: λέω (λεκτικά), γνωρίζω
(γνωστικά), αισθάνομαι (αισθητικά),
δείχνω (δείξεως) κ.ά.**

**Εκφέρονται με οριστική, δυνητική
οριστική, δυνητική ευκτική και με
ευκτική (συνήθως ὅταν εξαρτώνται
ἀπό ρήματα ιστορικού χρόνου)
η οποία ονομάζεται ευκτική του
πλαγίου λόγου.**

**π.χ. Καί κατηγοροῦσι αὐτόν ὡς
πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν (οριστική,
πραγματικό περιεχόμενο).**

Δῆλόν ἐστιν ὅτι οὐκ ἄν

προὔλεγεν, εἰ μή ἀληθεύσειν
(= ὅτι θα βγει αληθινός) **ἐπίστευε**
(δυν. οριστική, αντίθετο του
πραγματικού).

**Ὅτι βούλοισθε ἄν την ἀρχήν, ἣν
πρότερον ἐκέκτησθε, ἀναλαβεῖν
πάντες ἐπιστάμεθα** (δυν. ευκτική,
περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και
στο μέλλον).

**Σχεδόν ἐγίγνωσκον ὅτι εἶη που
πλησίον τὸ στράτευμα τῶν
πολεμίων** (ευκτική πλαγίου λόγου,
εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

2. Ενδοιαστικές

**Εισάγονται με τους ενδοιαστικούς
συνδέσμους μή (= μήπως), όταν
δηλώνεται φόβος μήπως συμβεί
κάτι ανεπιθύμητο, και μη οὐ (=
μήπως δεν), όταν δηλώνεται φόβος**

μήπως δε συμβεί κάτι επιθυμητό.

π.χ. Ὁκνῶ (= φοβάμαι) μή μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται. Δέδοικα μή οὐκ ἔχω ταύτην τὴν σοφίαν.

Εξαρτώνται από ρήματα που δείχνουν φόβο, δισταγμό ή μέριμνα. Εκφέρονται με: υποτακτική (κυρίως), με οριστική και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Φοβοῦμαι μή ἡττηθῶμεν (υποτακτική, ενδεχόμενος φόβος). Νῦν δὲ φοβοῦμεθα μή ἀμφοτέρων ἅμα ἡμαρτήκαμεν (= μήπως έχουμε αποτύχει και στα δύο), (οριστική, γιατί ο φόβος είναι πραγματικός). Οἱ δὲ πολέμιοι δείσαντες (= επειδή φοβήθηκαν) μή ἀλοῖεν

(= συλληφθούν) ἐτρέποντο (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

3. Πλάγιες ερωτηματικές

Είναι, κυρίως, ερωτήσεις που μας μεταφέρονται σε πλάγιο λόγο.

Διακρίνονται σε ολικής άγνοιας, στις οποίες η απάντηση είναι «ναι» ή «όχι» και μερικής άγνοιας, με τις οποίες ζητάει κανείς μια ειδικότερη λεπτομέρεια (π.χ. ποιος, πού, γιατί, πόσο).

Εισάγονται με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρηματα, όταν είναι μερικής άγνοιας, και με το ερωτηματικό μόριο εἶ, όταν είναι ολικής άγνοίας.

π.χ. Ἐπισκεψώμεθα (= ας εξετάσουμε) εἶ ὁ ἄριστος

**εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος
ἀθλιώτατός ἐστιν**

(πλ. ερωτηματική πρόταση ολικής
ἀγνοίας, εισαγωγή με το
ερωτηματικό μόριο εἶ).

**Σκέψασθε πῶς ἐπὶ τῶν προγόνων
ταῦτα εἶχε** (πλ. ερωτηματική
πρόταση μερικής ἀγνοίας,
εισαγωγή με το ερωτηματικό
επίρρημα πῶς).

Ἐπιμηθεὺς ἠπόρει ὅ,τι χρήσαιτο
(= δεν ἤξερε τι να κάνει,
πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής
ἀγνοίας, εισαγωγή με την
αναφορική αντωνυμία ὅ,τι).

Εξαρτώνται ἀπὸ ρήματα που
σημαίνουν: ρωτῶ, απορῶ,
γνωρίζω, ερευνῶ, εξετάζω, δείχνω,
φροντίζω, προσπαθῶ, λέω,
δηλώνω κ.ά.

Εκφέρονται με: οριστική

υποτακτική (απορηματική*),
δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική
και με ευκτική του πλαγίου λόγου
(συνήθως όταν εξαρτώνται από
ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Ἀπορῶ εἰ διδακτὸν ἔστιν
ἢ ἀρετὴ (οριστική, πραγματικό
περιεχόμενο).

Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι
(υποτακτική που δηλώνει απορία).

Ἦροντο εἰ τύχοιεν ἂν (= ρώτησαν
αν θα μπορούσαν να κάνουν)
εἰρήνης (δυν. ευκτική, περιεχόμενο
δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις,
ἀνηρώτα τί βούλοιντο (ευκτική
πλαγίου λόγου, εξάρτηση από
ιστορικό χρόνο).

---

* Θυμηθείτε: απορηματική είναι
η υποτακτική που χρησιμοποιείται
κυρίως σε ερωτηματικές προτάσεις,

πλάγιες η ευθείες, και δηλώνει απορία· μεταφράζεται: να + ρήμα.

π.χ. Οὐκ ἔχω ὅ,τι ἀποκρίνωμαι (= Δεν ξέρω τι να απαντήσω).

4. Ονοματικές αναφορικές

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στη θέση ουσιαστικού, επιθέτου ή αντωνυμίας και λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονοματικός προσδιορισμός (ομοιόπτωτος ή ετερόπτωτος).

π.χ. Κῦρος δὲ ἔχων οὓς εἴρηκα, ὠρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων (η αναφορική πρόταση οὓς εἴρηκα είναι αντικείμενο στη μετοχή ἔχων της κύριας πρότασης).

Ἔστι δίκης ὄφθαλμός, ὅς τα πάνθ' ὄρᾱ (η αναφορική πρόταση ὅς τὰ πάνθ' ὄρᾱ λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός στο υποκείμενο της κύριας πρότασης ὄφθαλμός).

Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες.

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική, δυνητική οριστική και δυνητική ευκτική.

π.χ. Οὗτός ἐστιν ὅς ἀπέκτεινε τοὺς στρατηγούς (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο). Εἰς καλὸν ἡμῖν Ἄνυτος ὅδε παρεκαθέζετο, ᾧ μεταδῶμεν τῆς ζητήσεως (= πάνω στην ώρα ήρθε και κάθισε κοντά μας αυτός εδώ ο Ἄνυτος, τον οποίο ας κάνουμε σύντροφο στην αναζήτησή μας) (υποτακτική που δηλώνει προτροπή).

**Προυφάνης (= φανερώθηκες) δὲ
φιλτάτην ἔχων πρόσοψιν, ἥς ἐγὼ
οὐδ' ἂν ἐν κακοῖς λαθοίμην
(= οὔτε στις συμφορές δε θα
μπορούσα να ξεχάσω).**

**Ἦλθε τὸ ναυτικὸν τὸ τῶν
βαρβάρων, ὃ τις οὐκ ἂν ἰδὼν
ἐφοβήθη; (δυν. οριστική,
περιεχόμενο αντίθετο του
πραγματικού).**

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να
επισημάνετε τα μόρια ἂν και να
αναγνωρίσετε το είδος τους.

2. Στις παρακάτω περιόδους να
επισημάνετε τα μόρια ἂν και να
αναγνωρίσετε το είδος τους:

α. Ἦρώτησε ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον.

**β. Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν
(= καλλιεργούμε), ὅπως ἂν μετὰ
πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον
διάγωμεν.**

**γ. Οὓς ἂν ἔλοισθε (= εκλέξετε)
ἄρχοντας, τούτοις πεισόμεθα
(= θα υπακούσουμε).**

**δ. Κῦρος νομίζεται, εἰ μὴ
ἀπέθανεν, ἄριστος ἂν γενέσθαι
ἄρχων.**

**ε. Ἄν πέμπητέ με, οἶομαι ἂν ἐλθεῖν
καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα.**

**στ. Οὓς ἂν γνῶσι ἀδικοῦντας,
τιμωροῦνται.**

3. Στις παρακάτω περιόδους να
χωρίσετε τις προτάσεις και να
αναγνωρίσετε το είδος και τη
συντακτική θέση των
δευτερευουσών ονοματικών
προτάσεων:

- α. Φημί ὅτι καί πρό ἐμοῦ τοῦτο
τό φρόνημα εἶχεν ἡ πόλις.
β. Ξενοφῶν ἔδεισε (= φοβήθηκε)
μή κακά γένοιτο τῇ πόλει.
γ. Πρωταγόρας ἐρωτᾷ εἰ οὐκ
αἰσχύνομαι τὰ ἀγαθὰ κακά
ἀποκαλῶν.
δ. Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει
νέος.

4. Στις παρακάτω περιόδους
να χωρίσετε τις προτάσεις και να
αναγνωρίσετε από συντακτική
άποψη τις δευτερεύουσες
ονοματικές ειδικές προτάσεις:

- α. Καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι ταῦτα,
ὅτι οὐκ ὀρθῶς αἱ σπονδαὶ
γένονιντο.
β. Λέγουσιν οἱ σοφισταὶ ὡς οὐδέν
δέονται χρημάτων.
γ. Σεύθης λέγει ὅτι οὐδενὶ

ἂν ἀπιστήσαι Ἀθηναίων.

δ. Παρά πάντων ὁμολογεῖται ὡς τὰ βέλτιστα εἰπὼν ἄδικο πάσχει.

ε. Γινώσκεις ὅτι σὺ εἶ ὁ μωρός;

5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ενδοιαστικές προτάσεις:

α. Κλέαρχος οὐκ ἤθελεν ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρα (= το δεξιό τμήμα του πεζικού), φοβούμενος μή κυκλωθεῖ ἑκατέρωθεν (= και από τις δύο πλευρές).

β. Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος, μή λάβωσι προστάτας αὐτῶν τινὰς τούτων.

γ. Ὅρα (= πρόσεξε) μή περι

τοῖς φιλτάτοις κινδυνεύης.

δ. Οὐ τοῦτο ἐφοβεῖτο, μή τινες πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν.

ε. Ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον τούτους φοβούμενος μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργήν.

6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε ἀπὸ συντακτικὴ ἀποψη τις δευτερεύουσες ονοματικὲς πλάγιες ερωτηματικὲς προτάσεις:

α. Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα εἰ τοῦτο ἀληθὲς ἐστὶν ἢ μή.

β. Οὐ δῆλόν ἐστι τῷ στρατηγῷ εἰ συμφέρει στρατηγεῖν.

γ. Ἡρώτα αὐτόν πόσον χρυσίον ἔχοι.

δ. Ἡδέως (= ευχαρίστως) ἄν

πυθοίμην (= θα μάθαινα) τίνα ἄν ποτε γνώμην περί ἐμοῦ εἶχετε.
ε. Καί βασιλεύς καί αὐτός τε θηρᾶ (= κυνηγά) καί τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἄν θηρῶσιν.

7. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές αναφορικές προτάσεις:

α. Ὅ μὲλλεις ποιεῖν μή λέγε.

β. Οὓς ἄν βούλη ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περί αὐτῶν.

γ. Ἦν τις ἐν τῇ στρατείᾳ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὅς οὔτε στρατηγός οὔτε λοχαγός οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει.

δ. Ἄνῆρ δίκαιος ἐστίν οὐχ ὁ μή ἀδικῶν, ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν

**δυνάμενος μή βούλεται.
ε. Ὅστις ἐθέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν,
ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν.**

**Καλὸς ὁ νόμος, ἐὰν τις αὐτῷ
νομίμως χρήται.**

**Ἀπόστολος Παῦλος,
Πρὸς Τιμόθεον, Α΄ 1.8**

Ενότητα 10

Όστρακα με τα ονόματα των τριών προσωπικοτήτων (Αριστείδης, Κίμων, Θεμιστοκλής) που κυριάρχησαν στην πολιτική ζωή της Αθήνας τις δυο πρώτες δεκαετίες μετά τα Μηδικά. Και οι τρεις αναγκάστηκαν να πάρουν το δρόμο της εξορίας (Αθήνα, Μουσείο Αγοράς).

Μια τιμητική εξορία

Α. Κείμενο Ο ρήτορας Αισχίνης (περ. 389-314 π.Χ.), πολιτικός αντίπαλος του Δημοσθένη, εναντιώθηκε με τον λόγο του Κατά Κτησιφώντος στην πρόταση του Κτησιφώντα να τιμηθεί με χρυσό στεφάνι ο Δημοσθένης για τις υπηρεσίες του προς την πατρίδα. Ύστερα από την ήττα του στη σχετική δίκη και την αποτυχία της φιλομακεδονικής πολιτικής του αναγκάστηκε να εκπατριστεί στη Μικρά Ασία και στη Ρόδο. Στις επιστολές που σώθηκαν με το όνομά του, οι οποίες όμως δεν προέρχονται από αυτόν, παρουσιάζεται ως εξόριστος. Στο απόσπασμα που ακολουθεί γίνεται λόγος για το πώς αντιμετωπίζει ο συγγραφέας την εξορία του.

Οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὅσοι
φεύγουσιν ἀδίκως, ἢ δέονται τῶν
πολιτῶν ὅπως ἐπανέλθωσιν, ἢ
διαμαρτόντες τούτου λοιδοροῦσι
τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὡς φαύλως
αὐτοῖς προσφερομένας· ἐγὼ δὲ
ἐπεῖπερ ἅπαξ ἀναξίως ὦν
ἐπολιτευσάμην ἠτύχησα, καὶ
κατηγορῶν ἄλλων αὐτός ἐάλων,
ἄχθομαι μὲν, ὥσπερ εἰκὸς ἐστίν,
ἀγανακτῶ δὲ οὐδέν. Οὐ γὰρ οὕτως
ἐγωγε ἠλίθιος εἶμι ὥστε, ἐξ ἧς
πόλεως Θεμιστοκλῆς ὁ τὴν
Ἑλλάδα ἐλευθέρωσας ἐξηλάθη,
καὶ ὅπου Μιλτιάδης, ὅτι μικρὸν
ὠφείλε τῷ δημοσίῳ, γέρων ὦν ἐν
τῷ δεσμωτηρίῳ ἀπέθανε, ταύτη
τῇ πόλει Αἰσχίνην τὸν Ἀτρομήτου
φεύγοντα ἀγανακτεῖν οἶεσθαι
δεῖν, εἴ τι τῶν εἰωθότων Ἀθήνησιν
ἐπαθεν. Ἄλλ' ἐγωγε καὶ λαμπρὸν

**εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἄν αὐτὸ
γενέσθαι, τὸ μετ' ἐκείνων ἐν
ἀδοξίᾳ παρὰ τοῖς ἔπειτα
ἀνθρώποις καὶ ἄξιός τοῦ ὅμοια
παθεῖν ἐκείνοις γεγονέναι.**

[Αἰσχίνης], Ἐπιστολαὶ 3.1-3

Γλωσσικά σχόλια

**φεύγω = εξορίζομαι (πβ. ν.ε.: φυγή,
φυγάς, φυγαδεύω)**

**δέομαι + γεν.= ζητώ από κάποιον,
παρακαλώ, εκλιπαρώ
(πβ. ν.ε.: δέηση)**

διαμαρτάνω + γεν.= αποτυγχάνω

λοιδορέω, λοιδορῶ = κακολογώ

**ὡς φαύλως προσφερομένας =
επειδή κατά τη γνώμη τους
συμπεριφέρθηκαν άσχημα**

ἐπεῖπερ = επειδή ακριβώς / βέβαια

ἅπαξ = μία φορά

**ἀναξίως ὧν ἐπολιτευσάμην = κατά
τρόπο ανάξιο προς όσα έκανα ως
πολίτης**

**ἀτυχέω, ἀτυχῶ = αποτυγχάνω,
ατυχώ**

**ἔάλων (οριστ. αορ. β´ ρ. ἀλίσκομαι)
= καταδικάστηκα (πβ. ν.ε.: άλωση,
ευάλωτος, αιχμάλωτος)**

**ἄχθομαι = δυσανασχετώ,
στενοχωριέμαι**

**εἰκός ἐστίν (απρόσ. έκφραση) =
είναι φυσικό**

οὕτως = έτσι, τόσο

ἔγωγε = εγώ βέβαια / τουλάχιστον

ὥστε... ταύτη τῇ πόλει Αἰσχίνην

τόν Ἄτρομήτου φεύγοντα

ἀγανακτεῖν οἶεσθαι δεῖν = ὥστε...

ο Αισχίνης, ο γιος του Ατρομήτου,
να θεωρεί ότι πρέπει να αγανακτεί
με αυτή την πόλη, επειδή είναι
εξόριστος

ἐξηλάθη (ορ. παθ. αορ. α' ρ.
ἐξελαύνομαι) = εξορίστηκε

τὸ δεσμωτήριον = η φυλακή

εἴ τι ἔπαθεν = επειδή έπαθε κάτι

τὸ εἰωθός (μτχ. ρ. εἴωθα)
= το συνηθισμένο

Ἀθήνησιν = στην Αθήνα

εἰκότως = εύλογα

ἡ ἀδοξία = η ασημότητα, η αφάνεια
(εδώ ειρωνική η χρήση)

Ἄλλ' ἔγωγε καὶ λαμπρὸν εἰκότως
μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι, τὸ
μετ' ἐκείνων ἐν ἀδοξίᾳ παρὰ τοῖς
ἔπειτα ἀνθρώποις καὶ ἄξιός τοῦ
ὅμοια παθεῖν ἐκείνοις γεγονέναι =

Αλλά εγώ τουλάχιστον θα μπορούσα να θεωρήσω ακόμα και λαμπρό αυτό που μου συνέβη, δηλαδή το ότι έχω πέσει στην αφάνεια για τις μελλοντικές γενιές μαζί με εκείνους και έχω αξιωθεί να πάθω τα ίδια με εκείνους

Ερμηνευτικά σχόλια λαμπρόν εϊκότως μοι νομίσαιμ' άν αύτό γενέσθαι: Ο συντάκτης της επιστολής δηλώνει πως η απόφαση της πόλης του να τον εξορίσει όχι μόνο δεν τον εκπλήσσει, αλλά αντίθετα αποτελεί επιβεβαίωση της αξίας του ως πολιτικού. Στο σημείο αυτό έχουμε να κάνουμε με έναν εκ πρώτης όψεως παράδοξο, από ρητορική άποψη όμως επιδέξιο συλλογισμό.

Ερωτήσεις

- 1. Πώς παρουσιάζει την εξορία του ο συγγραφέας της επιστολής; Γιατί επικαλείται τις περιπτώσεις του Θεμιστοκλή και του Μιλτιάδη;**
- 2. Πώς αξιολογείτε την πειστικότητα του επιχειρήματος που χρησιμοποιείται στο κείμενο;**
- 3. Σε ποια σημεία του κειμένου διακρίνετε διάθεση πικρής ειρωνείας για τη στάση των Αθηναίων προς τον συντάκτη της επιστολής;**
- 4. Γνωρίζετε από την περίοδο της Επανάστασης του 1821 και τις πρώτες μετεπαναστατικές δεκαετίες περιπτώσεις επώνυμων αγωνιστών προς τους οποίους το ελληνικό κράτος επέδειξε αγνωμοσύνη;**

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

1. Να σχηματίσετε ρηματικά επίθετα σε -τέος και, όπου είναι δυνατόν, σε -τος από τα σύνθετα ρ. ἐπιχειρέω-ἐπιχειρῶ, ἀναγράφω και παραδίδωμι.

2. Από το ρ. πάσχω του κειμένου της Ενότητας:

α) να γράψετε όσο περισσότερες παράγωγες λέξεις της α.ε. μπορείτε (θέματα του ρήματος: παθ-, πενθ-).

β) να σχηματίσετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στον ακόλουθο πίνακα και να βρείτε τις παράγωγές τους.

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παράγωγη λέξη
εὖ + πάσχω (θ. παθ-)	(επίθ.)	(ουσ.)
σύν + πάσχω (θ. παθ-)	(επίθ.)	(ουσ.) (ρήμα)
πολύ + πάσχω (θ. παθ-)	(επίθ.)	
κακός + πάσχω (θ. παθ-)	(επίθ.)	(ουσ.) (ρήμα)

3. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α΄ με τις ομόρριζες λέξεις τους στη στήλη Β΄ (ένα στοιχείο της στήλης Α΄ περισσεύει):

Α´	Β´
λοιδορέω, λοιδορῶ δέδοικα, δέδια τυγχάνω έκλανθάνω διαμαρτάνω πολιτεύω νομίζω δέομαι	πολίτευμα ἀληθής νόμισμα λοιδορία δέος εὐτυχία λάθος ἀμαρτία πολιτικός

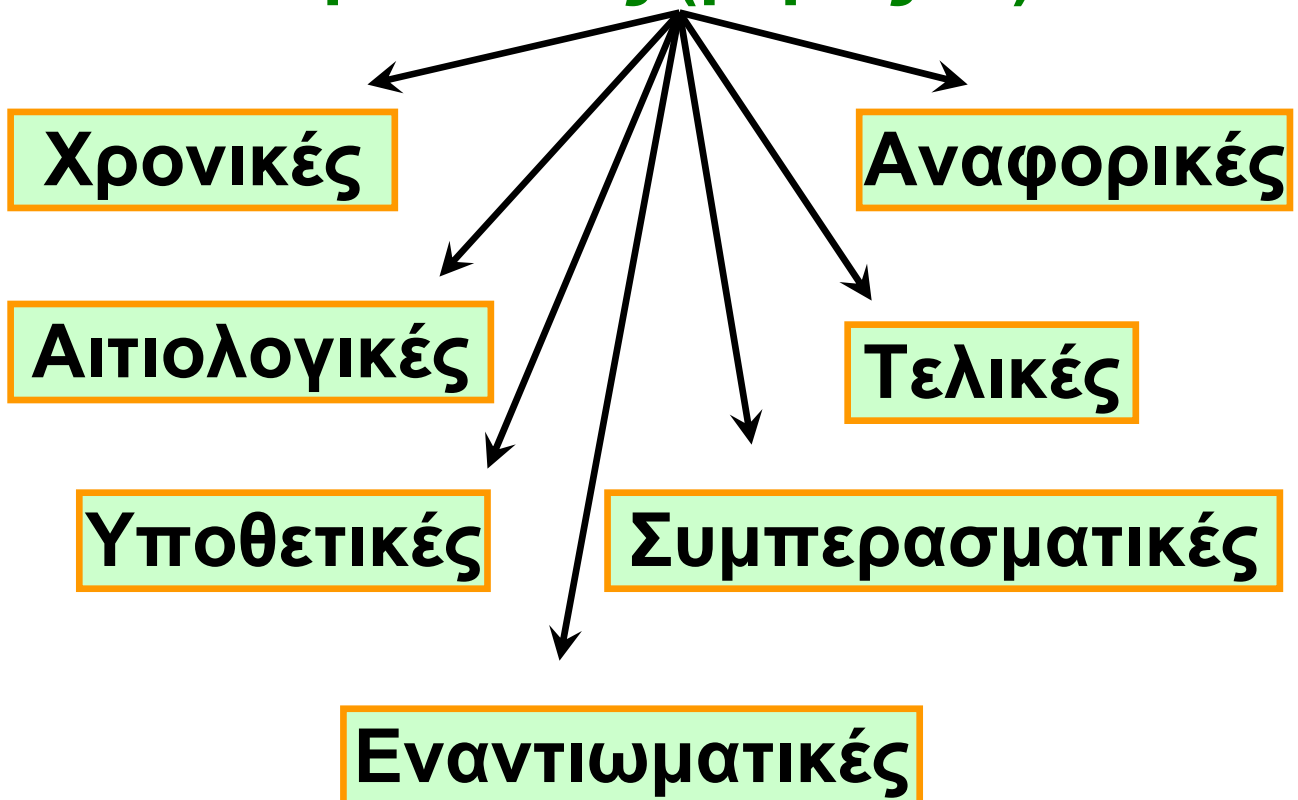
4. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά της άσκησης 3 (στήλη Β´) στην κατηγορία που ανήκουν ως προς τη σημασία τους:

ενέργεια, κατάσταση

αποτέλεσμα ενέργειας

Γ. Σύνταξη

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος α')

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί (δηλαδή, δηλώνουν αιτία, χρόνο, σκοπό κ.ά.) της εξάρτησής τους.

1. Αιτιολογικές

Εξαρτώνται κυρίως από ρήματα ψυχικού πάθους (δηλαδή, ρήματα που δηλώνουν χαρά, λύπη, έκπληξη, θυμό κ.ά.), αλλά και από κάθε άλλο ρήμα που χρειάζεται αιτιολόγηση.

Εισάγονται κυρίως με τους αιτιολογικούς συνδέσμους **ὅτι** (αντικειμενική αιτιολογία), **ὡς** (υποκειμενική αιτιολογία), **ἐπεὶ**, **ἐπειδὴ**, **διότι** και **εἰ** (υποθετική αιτιολογία).

π.χ. Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ἡττᾶσθαι, ὅτι (= ἐπειδὴ πράγματι)

οὐ πολὺ ἐνίκων.

**Θαυμάζω σε ἐν ταῖς συμφοραῖς,
ὡς (= ἐπειδὴ κατὰ τὴ γνώμη μου)
ῥαδίως αὐτὰς καὶ πρῶως φέρεις.**

**ὦ Κύριε, μὴ θαύμαζε εἴ (= στὴν
περίπτωση που) τινες
ἐσκυθρῶπασαν (= κατσούφιασαν)
ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων.**

**Ἐκφέρονται με οριστική, δυνητική
οριστική, δυνητική ευκτική και με
ευκτική του πλαγίου λόγου
(συνήθως ὅταν εξαρτώνται ἀπὸ
ῥήμα ιστορικοῦ χρόνου).**

**π.χ. Ἄξιον Ἡρακλέους
μεμνήσθαι καὶ ὅτι τόνδε τὸν
ἀγῶνα πρῶτος συνήγειρε
(= διοργάνωσε) δι' ἔννοιαν τῆς
Ἑλλάδος (οριστική, πραγματικό
περιεχόμενο).**

**Λακεδαιμόνιοι ἄκοντας (= παρὰ τὴ
θέλησή τους) προσάγουσι**

τούς πολλούς ἔς τόν κίνδυνον,
ἐπεὶ οὐκ ἄν ποτε ἐπεχείρησαν
(= ποτέ δε θα επιχειρούσαν)
ναυμαχεῖν ἐκόντες (δυν. οριστική,
αντίθετο του πραγματικού).
Δέομαί σου παραμεῖναι, ὡς ἐγὼ
οὐδ' ἄν ἑνὸς ἡδίων (= με
μεγαλύτερη ευχαρίστηση)
ἀκούσαιμι ἢ σοῦ (δυν. ευκτική,
περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και
στο μέλλον).

Οἱ Ἀθηναῖοι τόν Περικλέα
ἐκάκιζον, ὅτι οὐκ ἐπεξάγοι (= δεν
εκστράτευε) ἐπὶ τούς πολεμίους
(ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση
ἀπὸ ιστορικό χρόνο).

Λειτουργούν συντακτικά ως
επιρρηματικοί προσδιορισμοί της
αιτίας στην πρόταση εξάρτησής
τους.

2. Τελικές

Εξαρτώνται κυρίως από ρήματα κίνησης (π.χ. ἔρχομαι, φεύγω, πορεύομαι) ή σκόπιμης ενέργειας (π.χ. πράττω).

Εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους ἵνα, ὅπως, ὡς.

Εκφέρονται με υποτακτική (κυρίως), οριστική ιστορικού χρόνου και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήμα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Βασιλεύς αἰρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτόν εὖ πράττωσιν (υποτακτική, προσδοκώμενο περιεχόμενο).

Ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ὡς, μηδ' εἰ ἐβούλετο (= ακόμα και αν ήθελε), ἐδύνατο ἔξαπατᾶν

(οριστική ιστορικού χρόνου, σκοπός που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε).

Καμβύσης τόν Κῦρον ἐπέκάλει (= ανακάλεσε), ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις ἐπιχώρια ἐπιτελοῖη (= για να αναλάβει τις τοπικές υποθέσεις των Περσών), (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού στην πρόταση εξάρτησής τους.

3. Συμπερασματικές

Δεν εξαρτώνται από συγκεκριμένα ρήματα· συνήθως προηγείται στην εξάρτηση δεικτική αντωνυμία ή δεικτικό επίρρημα (τοιοῦτος, τοσοῦτος, οὕτως κ.ά.).

Εισάγονται με τους
συμπερασματικούς συνδέσμους
ὥστε και ὡς.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική
οριστική, δυνητική ευκτική και
απαρέμφατο.

π.χ. Τὴν αὐτῶν δύναμιν
τοσαύτην ἐπέδειξαν, ὥσθ' ὁ μέγας
βασιλεὺς οὐκέτι τῶν ἀλλοτρίων
ἐπεθύμει, ἀλλ' ἐδίδου τῶν ἑαυτοῦ
καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐφοβεῖτο
(οριστική, πραγματικό
περιεχόμενο).

Εὐθύς ἡ Ἀριάδνη ἀκούσασα
τοιοῦτόν τι ἐποίησεν ὡς πᾶς ἂν
ἔγνω (= θα μπορούσε να καταλάβει)
ὅτι ἀσμένη (= με ευχαρίστηση)
ἤκουσε (δυν. οριστική,
περιεχόμενο δυνατό στο
παρελθόν).

Τῆς δὲ πεζῆς στρατιᾶς οὕτως

**ἄπειρον τὸ πλῆθος ἦγεν, ὥστε καὶ
τὰ ἔθνη τὰ μετ' αὐτοῦ
ἀκολουθήσαντα πολὺ ἂν ἔργον
καταλέξαι (= θα ἦταν πολὺ
δύσκολο νὰ τα ἀναφέρω
ἀναλυτικά), (δυν. εὐκτική,
περιεχόμενο δυνατὸ στο παρὸν καὶ
στο μέλλον).**

**Ἔχω τριήρεις, ὥστε ἐλεῖν
τὸ ἐκείνων πλοῖον (ἀπαρέμφατο,
περιεχόμενο δυνατὸ ἢ ἐνδεχόμενο·
με ἀπαρέμφατο ἐκφέρονται ἐπίσης
οἱ συμπερασματικές προτάσεις ποὺ
δηλώνουν ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ καὶ
ὄρο ἢ συμφωνία).**

**Λειτουργούν συντακτικά ὡς
ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ τοῦ
ἀποτελέσματος στὴν πρόταση
ἐξάρτησής τους.**

4. Εναντιωματικές-παραχωρητικές

Εκφράζουν εναντίωση προς το περιεχόμενο της πρότασης που προσδιορίζουν (συχνά προηγούνται στην εξάρτηση οι αντιθετικοί σύνδεσμοι **ἀλλά, ἀλλ'οὔν, ὅμως**). Οι εναντιωματικές προτάσεις δηλώνουν αντίθεση προς κατάσταση πραγματική (που ὄντως ισχύει), ενώ οι παραχωρητικές προς κατάσταση που κάνουμε την παραχώρηση να δεχθούμε ότι ισχύει.

Εισάγονται με τους εναντιωματικούς συνδέσμους **εἰ καί, ἄν καί** (= αν και, εναντιωματικές), **καί εἰ, καί ἄν** (ἦν, ἔάν), **οὐδ' εἰ, οὐδ' ἔάν** (άν), **μηδ' εἰ, μηδ' ἔάν** (= και αν ακόμη, παραχωρητικές).

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική και ευκτική κατά τα πρότυπα των υποθετικών προτάσεων που θα εξετάσουμε στην επόμενη Ενότητα.

π.χ. Φήσουσι γὰρ δὴ με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἶμι (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Καὶ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θορυβήσητε, μηδ' ἐὰν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν (υποτακτική, περιεχόμενο προσδοκώμενο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της εναντίωσης στην πρόταση εξάρτησής τους.

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των

ειδών που διδαχθήκατε, να χαρακτηρίσετε το είδος τους και να βρείτε τη συντακτική θέση τους.

2. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος των επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων:

α. **Κάν σύ μή θέλης, οί θεοί ούτω βουλήσονται.**

β. **Ένταῦθα έπιπίπτει χιών άπλετος, ώστε απέκρυσσε και τὰ όπλα και τούς ανθρώπους.**

γ. **Κῦρος ένόμιζε φίλων δεῖσθαι, ως συνεργούς έχοι.**

δ. **Χαίρω ότι εύδοκιμείς.**

3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες

επιρρηματικές αιτιολογικές
προτάσεις:

α. Οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον ὅτι
Κῦρος οὐ φαίνοιτο.

β. Μὴ θαυμάζετέ μου, ὅτι χαλεπῶς
φέρω (= στενοχωριέμαι) τοῖς
παροῦσι πράγμασιν.

γ. Ἴσως οὖν τις ἂν ἐπιτιμήσειέ μοι
(= θα με κατηγορούσε), ὡς οὐκ
ἐπαινῶ τοῦσδε τοὺς ἄνδρας.

δ. Ἐγὼ συμβουλεύσαιμι ἂν πρὸς
Κλέαρχον ἀπελθεῖν, ἐπεὶ οὐδένα
ἂν εὕροιμεν στρατηγὸν βελτίω.

4. Στις παρακάτω περιόδους να
χωρίσετε τις προτάσεις και να
αναγνωρίσετε από συντακτική
άποψη τις δευτερεύουσες
επιρρηματικές τελικές προτάσεις:

α. Μὴ μέλλωμεν (= ας μη
χρονοτριβούμε), ἵνα μὴ ὁ καιρὸς
παρέλθῃ.

**β. Θράσυλλος Ἀθήνας ἔπλευσεν,
ἵνα αἰτήσῃ (= για να ζητήσει)
ναῦς.**

**γ. Περί πολλοῦ ἄν ἐποίησάμην
(= θα θεωρούσα πολύ σημαντικό)
ἐπιστεῖλαι σοι ταῦτα (= να σου εἶχα
δώσει αυτές τις οδηγίες) πρό τῆς
στρατείας, ἵνα μὴ τοιοῦτω
κινδύνῳ περιέπεσες.**

**δ. Σόλων ἀπεδήμησεν, ἵνα μὴ τῶν
νόμων οἱ Ἀθηναῖοι λύσαιεν.**

5. Στις παρακάτω περιόδους να
χωρίσετε τις προτάσεις και να
αναγνωρίσετε από συντακτική
ἀποψη τις δευτερεύουσες
επιρρηματικές συμπερασματικές
προτάσεις:

**α. Τὴν ἀλήθειαν οὕτω φαίνου
προτιμῶν, ὥστε πιστοτέρους εἶναι
τοὺς σοὺς λόγους μᾶλλον ἢ τοὺς
σοὺς ὄρκους.**

β. Οἱ τριάκοντα πᾶν ἔποιησαν, ὥστε μὴ δοῦναι δίκην (= να μην τιμωρηθούν).

γ. Ὅπλα κατεσκευάζον, ὥστε την πόλιν ἂν ἠγήσω (= θα μπορούσες να θεωρήσεις) πολέμου ἐργαστήριον εἶναι.

δ. Τοιαῦτα πεποίηκεν, ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον δια ταῦτα τα ἔργα τοῦτον μισήσαίτε.

6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές εναντιωματικές-παραχωρητικές προτάσεις:

α. Εἰρήσεται (= θα ειπωθεί) τάληθές, εἰ καί τισι δόξω λίαν παράδοξα λέγειν.

β. Εἰ καί χρημάτων εὐποροῦμεν, οὐκ εὐτυχοῦμεν.

γ. Ἐὰν καὶ μὴ βούλωνται, πάντες
αἰσχύνονται μὴ πράττειν τὰ
δίκαια.

δ. Γελάῳ ὁ μωρός, κἄν τι μὴ γελοῖον
τι.

ε. Οὐδ' εἴ με ἐκέλευες ταῦτα
ποιεῖν, ἡδέως ἂν ταῦτα ἐποίουν.

στ. Οὐδ' εἰ πάνυ ἀγαθοὶ εἴητε,
τῷ λιμῷ μάχεσθαι δύναισθε ἂν.

Οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας
ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες
τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

Ἀγησίλαος
Πλούταρχος,
Ἀποφθέγματα Λακωνικά 208d-e

Ενότητα 11

Λεπτομέρεια ανάγλυφης πλάκας από το μνημείο των Νηρηίδων με παράσταση μάχης Ελλήνων και Περσών. Το μνημείο των Νηρηίδων, ένα από τα σπουδαιότερα ταφικά μνημεία της Λυκίας, είναι έργο Ελλήνων τεχνιτών για λογαριασμό άγνωστου τοπικού ηγεμόνα (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο).

Επικίνδυνες συμμαχίες

Α. Κείμενο Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Σπαρτιάτη βασιλιά

Αγησιλάου εναντίον των Περσών (396-394 π.Χ.) ο Πέρσης σατράπης Φαρνάβαζος σε συνάντησή του με τους Έλληνες στρατιωτικούς ηγέτες διαμαρτύρεται, γιατί δέχεται επίθεση από ανθρώπους με τους οποίους είχε συνεργαστεί παλαιότερα και τους θεωρούσε φίλους.

Ὡ Ἀγησίλαε καὶ πάντες οἱ παρόντες Λακεδαιμόνιοι, ἐγὼ ὑμῖν, ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπολεμεῖτε, φίλος καὶ σύμμαχος ἐγενόμην, καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν τὸ ὑμέτερον χρήματα παρέχων ἰσχυρὸν ἐποίουν, ἐν δὲ τῇ γῆ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου μαχόμενος μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν θάλατταν κατεδίωκον τοὺς πολεμίους. Καὶ διπλοῦν ὥσπερ Τισσαφέρνους

**οὐδέν πώποτέ μου οὔτε
ποιήσαντος οὔτ' εἰπόντος πρὸς
ὑμᾶς ἔχοιτ' ἄν κατηγορῆσαι.
Τοιοῦτος δὲ γενόμενος νῦν οὔτω
διάκειμαι ὑφ' ὑμῶν ὡς οὐδέ
δειπνον ἔχω ἐν τῇ ἑμαυτοῦ χώρᾳ,
εἰ μὴ τι ὧν ἄν ὑμεῖς λίπητε
συλλέξομαι, ὥσπερ τὰ θηρία. Ἄ δέ
μοι ὁ πατήρ καὶ οἰκήματα καλὰ καὶ
παραδείσους καὶ δένδρων καὶ
θηρίων μεσοῦς κατέλιπεν, ἐφ' οἷς
ἠύφραινόμεν, ταῦτα πάντα ὄρω
τὰ μὲν κατακεκομμένα, τὰ δέ
κατακεκαυμένα. Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ
γιγνώσκω μήτε τὰ ὅσια μήτε τὰ
δίκαια, ὑμεῖς δὲ διδάξατέ με ὅπως
ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν ἐπισταμένων
χάριτας ἀποδιδόναι.**

Ξενοφῶν, Ἑλληνικά 4.1.32-33

Γλωσσικά σχόλια

αὐτός, αὐτή, αὐτό = ο ίδιος

**ὁ διπλοῦς, ἡ διπλή, τὸ διπλοῦν =
(εδώ) διπρόσωπος, δόλιος**

**διπλοῦν ... οὐδέν πώποτε μου
οὔτε ποιήσαντος οὔτ' εἰπόντος
πρὸς ὑμᾶς ἔχοιτ' ἄν κατηγορῆσαι
= δε θα μπορούσατε ίσως να μου
καταλογίσετε οὔτε ὅτι ἔκανα οὔτε
ὅτι εἶπα ως τώρα σε εσᾶς κάτι
δόλιο**

**τοιοῦτος γενόμενος = ενώ (σας)
συμπεριφέρθηκα κατά τέτοιο
τρόπο**

**οὔτω διάκειμαι ὑφ' ὑμῶν ... ὡς
= εσεῖς μου συμπεριφέρεστε ἔτσι...,
ὥστε**

εἰ μή = εκτός εάν

**λείπω, καταλείπω = εγκαταλείπω,
αφήνω πίσω (πβ. ν.ε.: λοιπός,
υπόλοιπο, λειψός)**

**ὁ παράδεισος = κήπος, κατάφυτη
έκταση αναψυχής Περσών
αξιωματούχων**

**ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν
= γεμάτος (πβ. ν.ε.: μεστώνω,
κατάμεστος)**

**τὰ μὲν...τὰ δέ = άλλα... και άλλα
κατακόπτω = καταστρέφω
(πβ. ν.ε.: αποκοπή, κοπτήρας)**

**κατακεκαυμένα (μτχ. παρακ.
ρ. κατακαίομαι) = κατακαμένα**

διδάσκω = διδάσκω, εξηγώ

**ἐπίσταμαι = γνωρίζω
(πβ. ν.ε.: επιστήμη, επιστήμονας)**

**ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν
ἐπισταμένων χάριτας ἀποδιδόναι.**

(απαρ. ενεστ. ρ. ἀποδίδωμι)
= πώς άνδρες που γνωρίζουν να
ανταποδίδουν την ευεργεσία
προβαίνουν σ' αυτές τις πράξεις

Ερμηνευτικά σχόλια ὅτε τοῖς
Ἄθηναίοις ἐπολεμεῖτε:
Ο Φαρνάβαζος αναφέρεται στη
βοήθεια –σε χρήμα και εξοπλισμό–
που πρόσφεραν οι Πέρσες στους
Λακεδαιμονίους κατά τον Πελοπον-
νησιακό πόλεμο. Η βοήθεια αυτή
αφενός αντιστάθμισε την υπεροχή
των Αθηναίων στη θάλασσα,
αφετέρου έδωσε στους Πέρσες τη
δυνατότητα να παρέμβουν στα
ελληνικά πράγματα λίγες δεκαετίες
μετά την ανεπιτυχή προσπάθειά
τους να κατακτήσουν την Ελλάδα.

Τισσαφέρνους: Ο Τισσαφέρνης,
Πέρσης σατράπης της Λυδίας και

της Καρίας κατά την τελευταία φάση του Πελοποννησιακού πολέμου, προσπάθησε να μειώσει τις πιθανότητες νίκης των Σπαρτιατών περιορίζοντας την περσική βοήθεια προς αυτούς, επειδή φοβόταν ότι, αν οι Σπαρτιάτες νικούσαν τους Αθηναίους, θα προσπαθούσαν να ελευθερώσουν κατόπιν τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας από τους Πέρσες. Όταν αργότερα ο βασιλιάς των Περσών αποφάσισε να ενισχύσει φανερά τους Σπαρτιάτες, αντικατέστησε τον Τισσαφέρνη και διόρισε σατράπη της Λυδίας τον Κύρο τον Νεότερο. Στην ασταθή και, κατά τους Σπαρτιάτες, ανέντιμη συμπεριφορά του Τισσαφέρνη ο Φαρνάβαζος αντιπαραθέτει τη δική του συνεπή φιλία.

παραδείσους: Περσικής καταγωγής λέξη που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ξενοφώντα. Αναφέρεται στις περιφραγμένες κατάφυτες εκτάσεις αναψυχής που διατηρούσαν οι Πέρσες βασιλείς και αξιωματούχοι, όπου φιλοξενούνταν και άγρια ζώα που χρησίμευαν ως θηράματα. Ήδη κατά την πρώιμη Ελληνιστική εποχή η λέξη παίρνει τη σημασία του κηπου, τόσο κυριολεκτικά, όσο και μεταφορικά για τον χαρακτηρισμό του Κηπου της Εδέμ.

Ερωτήσεις

1. Ο Φαρνάβαζος βρίσκεται σε δύσκολη θέση μετά την επίθεση των ελληνικών δυνάμεων και επικαλείται τις προηγούμενες υπηρεσίες του προς

τους Σπαρτιάτες. Ποιους στόχους εξυπηρετεί αυτή η επίκληση;

2. Σε ποια κατάσταση έχει περιέλθει ο Φαρνάβαζος σύμφωνα με το κείμενο; Ποια απορία τού προξενεί η κατάσταση αυτή και πώς τη διατυπώνει;

3. Στον Έπιτάφιο του Περικλή που παραθέτει στην Ιστορία του ο Θουκυδίδης (2.40.4-5)

διαβάζουμε: «Και είναι πιο σταθερός φίλος ο ευεργέτης, γιατί, μέσω της εύνοιας που του δείχνει, επιδιώκει να παραμένει η οφειλή της ευγνωμοσύνης του ευεργετημένου· αντίθετα, ο ευεργετημένος είναι μάλλον απρόθυμος, γιατί γνωρίζει ότι θα ανταποδώσει την ευεργεσία όχι για να του χρωστούν ευγνωμοσύνη αλλά για να εξοφλησει το χρέος». Πιστεύετε ότι η παρατήρηση του

ιστορικού βρίσκει εφαρμογή στην περίπτωση του Φαρνάβαζου;

B. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

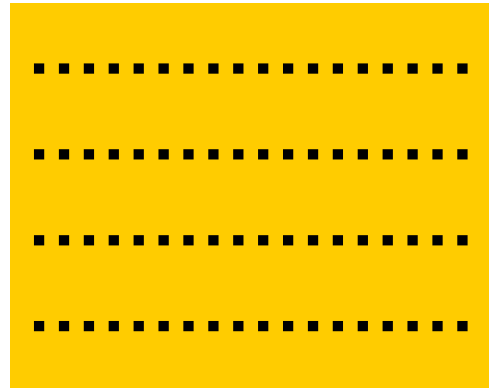
1. Να γράψετε από δύο ομόρριζες των ρημάτων **κατακόπτω, μάχομαι, λέγω** λέξεις (απλές ή σύνθετες) της α.ε.

2. Για καθεμία από τις λέξεις που σας δίνονται να βρείτε ετυμολογικά συγγενείς ρηματικούς τύπους από το κείμενο της Ενότητας.

**καῦμα
σύλλογος
γηγενής
διάγνωσις
παρουσία
έλλιπής**

.....
.....
.....
.....
.....
.....

**κατάσχεσις
όρατός
έπιστητόν
έπος**

3. Χρησιμοποιώντας τις λέξεις του κειμένου **ίππος, πατήρ και φίλος** ως α' η ως β' συνθετικό, να σχηματίσετε με καθεμία δύο σύνθετες λέξεις της α.ε.

4. α. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ομόρριζων του ουσιαστικού **θήρ** λέξεων της α.ε. στον πίνακα που ακολουθεί:

	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
πρόσωπο που ενεργεί	ὁ θηρευ-.....
ενέργεια	ἡ θήρευ-.....
αποτέλεσμα ενέργειας	τὸ θήρα-..... τὸ θήρευ-.....
υποκοριστικό	τὸ θηρ-.....

β. Να κατατάξετε τα ομόρριζα του θήρ επίθετα της α.ε. θηρατέος, θηρατικός, θήρειος, θηρευτικός στην κατηγορία που ανήκουν:

	ΕΠΙΘΕΤΑ
ρηματικά επίθετα	
επίθετα παράγωγα από ονόματα	

Γ2. Σύνταξη

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος β')

1. Υποθετικές

Εκφράζουν μια προϋπόθεση (υπόθεση) που πρέπει να ισχύει, ώστε να ισχύει και η –κύρια συνήθως– πρόταση την οποία προσδιορίζουν (απόδοση). Η δευτερεύουσα υποθετική πρόταση μαζί με την κύρια πρόταση συναποτελούν έναν υποθετικό λόγο.

Εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *εί, εάν, αν, ήν*.

Εκφέρονται με οριστική (εισαγωγή *εί*), ευκτική (εισαγωγή *εί*) και υποτακτική (εισαγωγή *εάν, αν, ήν*).

π.χ. *Εί εισί βωμοί, εισί καί θεοί.*

Φῶς εἴ μὴ εἶχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν.

Ἐὰν ἐμὲ ἀποκτείνητε, βλάψετε ὑμᾶς αὐτοὺς.

Ἦν ἐγγύς ἔλθη θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνήσκειν.

Εἴ τις σε διδάξειε, βελτίων ἂν γένοιο.

Εἴ τινα λάβοιεν τῶν ἐχθρῶν, ἀπέκτεινον.

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της προϋπόθεσης στην πρόταση εξάρτησής τους.

2. Χρονικές

Δηλώνουν τον χρόνο κατά τον οποίο συμβαίνει η πράξη της προσδιοριζόμενης πρότασης. Ανάλογα με τη χρονική σχέση των δύο προτάσεων δηλώνεται:

i) το προτερόχρονο (η πράξη που δηλώνει η χρονική πρόταση προηγείται χρονικά της πράξης που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση),

ii) το σύγχρονο (οι δύο πράξεις εξελίσσονται συγχρόνως) ή

iii) το υστερόχρονο (η πράξη που δηλώνει η χρονική πρόταση ακολουθεί χρονικά την πράξη που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση).

Εισάγονται:

α) με χρονικούς συνδέσμους (ώς, ότε, όποτε, έπει, έπειδή, έως, έστε, άχρι, μέχρι, όταν, όποταν, έπειδάν, επάν κ.ά.)

β) με χρονικά επιρρήματα (όσάκις, όποσάκις)

γ) με εμπρόθετες αναφορικές εκφράσεις (έξ ού, έξ ότου, άφ' ού,

ἀφ' ὅτου κ.ά)

Εκφέρονται με τις ίδιες εγκλίσεις που εκφέρονται οι υποθετικές προτάσεις:

α. Οριστική (πραγματικό γεγονός)
π.χ. Ὅτε αὕτη ἡ μάχη ἐγίγνετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὤν.

β. Υποτακτική + αοριστολογικό ἄν (προσδοκώμενο ἢ αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον)

π.χ. Αὐτοῦ διατρίψομεν, ἕως ἄν φῶς γένηται (δηλώνεται κάτι προσδοκώμενο).

Ὅταν πλείστα ἔχη τις, τότε πλείστοι τούτῳ ἐπιβουλεύουσι (δηλώνεται κάτι αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρόν και στο μέλλον).

γ. Ευκτική (αόριστη επανάληψη

στο παρελθόν ή απλή σκέψη του λέγοντος)

π.χ. Ὅποτε (= κάθε φορά που) θύοι Κρίτων, ἐκάλει Ἀρχέδημον (δηλώνεται κάτι αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρελθόν).

δ. Απαρέμφατο (εισάγονται με τον σύνδεσμο πρὶν και η κύρια πρόταση είναι συνήθως καταφατική)

π.χ. Καί ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρίσοφος, πρὶν τινὰς αἰσθέσθαι (= πριν το αντιληφθούν) τῶν πολεμίων.

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου στην πρόταση εξάρτησής τους.

3. Αναφορικές

Δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες ή με αναφορικά επιρρήματα και προσδιορίζουν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας, του αποτελέσματος, του σκοπού και της προϋπόθεσης αντίστοιχα την πρόταση εξάρτησης τους:

α. Αναφορικές αιτιολογικές

(δηλώνουν αιτία και εκφέρονται όπως οι απλές αιτιολογικές)

π.χ. Τὴν μητέρα ἐμακάριζον, οἷων τέκνων ἔτυχεν (= επειδή της έτυχαν τέτοια παιδιά).

β. Αναφορικές συμπερασματικές

(δηλώνουν αποτέλεσμα και εκφέρονται όπως οι απλές συμπερασματικές)

π.χ. Οὐδείς οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρό εἰρήνης αἰρεῖται.

γ. Αναφορικές τελικές (δηλώνουν σκοπό και εκφέρονται κυρίως με οριστική μέλλοντα)

π.χ. Δεῖ πρεσβείαν πέμπειν, ἥτις ταῦτ' ἐρεῖ (= για να πει αυτά).

δ. Αναφορικές υποθετικές (δηλώνουν προϋπόθεση και εκφέρονται ὅπως οι απλές υποθετικές)

π.χ. Ἄ μὴ οἶδα, οὐδέ οἶομαι εἰδέναι (= αν δεν ξέρω κάτι, δεν πιστεύω ὅτι το ξέρω).

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις,

να χαρακτηρίσετε το είδος τους και να βρείτε τη συντακτική θέση τους.

2. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε το είδος των επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων:

α. Ἐκέλευσε πορεύεσθαι ἡσυχως, ἕως ἄγγελος ἔλθοι.

β. Ἐἰ μή ὑμεῖς ἦλθετε, ἐπορευόμεθα ἂν ἐπὶ βασιλέα.

γ. Τοιοῦτος ἦν οὗτος, οἷος μὴ βούλεσθαι οὐδένα ἀδικεῖν.

δ. Θαυμαστόν (= παράξενο πράγμα) ποιεῖς, ὅς ἡμῖν οὐδέν δίδως.

ε. Ἔδοξε τῷ δήμῳ τριάκοντα ἄνδρας ἐλέσθαι, οἱ τοὺς πατρίους νόμους συγγράψουσι.

3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να

γράψετε τον σύνδεσμο εισαγωγής και την έγκλιση εκφοράς των υποθετικών προτάσεων:

α. Έάν τις φανερός γένηται κλέπτων ή λωποδυτών, τούτω θάνατός έστιν ή ζημία.

β. Εί μέν Σωκράτης έποίει τι φαῦλον, εικότως (= δικαιολογημένα) άν έδόκει πονηρός είναι.

γ. Εί ύπολάβοιεν (= θεωρούσαν) άχάριστον περί τους γονέας είναι, ούδείς άν νομίσειέ σε άγαθόν πολίτην.

δ. Ήν έθέλωμεν άποθνήσκειν ύπέρ τών δικαίων, εύδοκιμήσομεν (= θα απολαμβάνουμε τη γενική εκτίμηση).

ε. Εί αίσθοιτο καταλειμμένα παιδάρια μικρά έμπόρων, ά πολλοί έπώλουν δια τό νομίζουν μη

δύνασθαι ἂν τρέφειν αὐτὰ (= επειδή νόμιζαν ὅτι δε θα μπορούσαν να τα αναθρέψουν), ἐπεμέλετο καὶ τούτων.

στ. Ἀλλ' εἴ τι κάγῳ τοῦ δέοντος σφοδρότερον εἴρηκα, μηδέν τοῦτο λυπεῖτω σ' ἔτι.

4. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές χρονικές προτάσεις:

α. Ἐπειδὴν ἔλθωσιν, ἔξομεν (= θα έχουμε) τὰ ἐπιτήδεια.

β. Ὅτε ἀκούοιτε τοὺς ἐν ἄστει τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχοντας (= ὅτι ομονοοῦσαν), μικρὰς ἐλπίδας καθόδου (= επιστροφῆς ἀπὸ τὴν εξορία) εἶχετε.

γ. Δεῖ δ' ὑμᾶς ἐξηγεῖσθαι (= να δίνετε το παράδειγμα) τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, ἕως ἂν

**οἱ ἐκ Λακεδαιμόνος ἤκωσιν (= να
έρθουν), οὓς ἐγὼ ἔπεμψα χρήματα
ἄξοντας (= για να φέρουν χρήματα).
δ. Οὐ καταβρέχεσθε, ὅταν βρέχη;**

5. Στις παρακάτω περιόδους να
αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες
επιρρηματικές αναφορικές
προτάσεις:

α. Οἱ κύνες ὑλακτοῦσιν (=
γαβγίζουν) ὃν ἂν μὴ γιγνώσκωσιν.

β. Οὐδεὶς οὕτως ἀνοητὸς ἐστίν,
ὅστις πόλεμον πρό εἰρήνης
αἰρεῖται.

γ. Παῖδες δὲ μοι οὕπω εἰσὶν (= δεν
έχω ἀκόμα παιδιὰ), οἳ με
θεραπεύουσιν
(θεραπεύω = φροντίζω).

δ. Τῶν δὲ κατηγορῶν θαυμάζω,
οἳ ἀμελοῦντες τῶν οικείων τῶν
ἀλλοτρίων ἐπιμέλονται
(= φροντίζουν τις ξένες υποθέσεις).

Ἡ ἀβουλία ἀτυχία δοκεῖ εἶναι.

Πλάτων, Κρατύλος 420 c

**Ἡ ἀπερισκεψία φαίνεται
πως εἶναι κακή τύχη.**

Ενότητα 12

Ο Τυφών, το τέρας με την εκπληκτική δύναμη που λίγο έλειψε να ανατρέψει τους θεούς και να κυβερνήσει τον κόσμο, νικήθηκε από τους κεραυνούς τον Αία και τελικά καλύφθηκε από το σικελικό βουνό της Αίτνας ή γκρεμίστηκε στον Τάρταρο (Αρχαιολογικό Μουσείο Μονάχου).

Θεϊκές αδυναμίες

Α. Κείμενο Ούτε οι θεοί του Ολύμπου δεν ξεφεύγουν από τον ανελέητο σκεπτικισμό του Λουκιανού (γενν. 120 μ.Χ. περίπου). Στο έργο του Θεῶν διάλογοι παρουσιάζει τους θεούς εντελώς απομυθοποιημένους, με ανθρώπινες αδυναμίες, εντελώς ανάξιους για τον σεβασμό και τις τιμές των ανθρώπων. Στον διάλογο που ακολουθεί ο Άρης και ο Ερμής σχολιάζουν τη μεγαλοστομία του Δία.

ΑΡΗΣ: Ἦκουσας, ὦ Ἑρμῆ, οἷα ἠπείλησεν ἡμῖν ὁ Ζεὺς, ὡς ὑπεροπτικὰ καὶ ὡς ἀπίθανα; Ἦν ἐθελήσω, φησὶν, ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σειρὰν καθήσω, ὑμεῖς δὲ

ἀποκρεμασθέντες κατασπᾶν
βιάσεσθέ με, ἀλλὰ μάτην
πονήσετε· οὐ γάρ δὴ
καθελκύσετε· εἰ δέ ἐγὼ θελήσαιμι
ἀνελκύσαι, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ
καὶ τὴν γῆν ἅμα καὶ τὴν θάλασσαν
συνανασπάσας μετεωριῶ· καὶ
τᾶλλα ὅσα καὶ σὺ ἀκήκοας. Ἐγὼ δέ
ὅτι μὲν καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων
καὶ ἰσχυρότερός ἐστιν οὐκ ἂν
ἀρνηθεῖην, ὁμοῦ δέ τῶν τοσοῦτων
ὑπερφέρειν [...] οὐκ ἂν πεισθεῖην.
ΕΡΜΗΣ: Εὐφήμει, ὦ Ἄρες· οὐ γάρ
ἀσφαλές λέγειν τὰ τοιαῦτα, μή καὶ
τι κακὸν ἀπολαύσωμεν τῆς
φλυαρίας.

ΑΡΗΣ: [...] Ὁ μάλιστα γελοῖον
ἔδοξέ μοι ἀκούοντι μεταξύ τῆς
ἀπειλῆς, οὐκ ἂν δυναίμην
σιωπῆσαι πρὸς σέ· μέμνημαι γάρ
οὐ πρό πολλοῦ, ὅποτε ὁ Ποσειδῶν

καὶ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ
ἐπαναστάντες ἐπεβούλευον
ξυνδῆσαι λαβόντες αὐτόν, ὡς
παντοῖος ἦν δεδιώς, καὶ ταῦτα
τρεῖς ὄντας, καὶ εἰ μὴ γε
ἡ Θέτις κατελεήσασα ἐκάλεσεν
αὐτῷ σύμμαχον Βριάρεων
ἐκατόγχιρα ὄντα, κᾶν ἐδέδετο
αὐτῷ κεραυνῷ καὶ βροντῇ. Ταῦτα
λογιζομένῳ ἐπήει μοι γελαῖν ἐπὶ τῇ
καλλιρρημοσύνῃ αὐτοῦ.

Λουκιανός, Θεῶν διάλογοι 1.1-2

Γλωσσικά σχόλια

οἷα ἠπείλησεν (πλ. ερωτ.) = τι
απειλές εκτόξευσε

ὁ/ἡ ἀπίθανος, τὸ ἀπίθανον =
απίθανος, ἀπίστευτος

ἡ σειρά = το σκοινί

καθήσω (ορ. μελλ. ρ. καθίημι) = θα αφήσω προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: κάθετος, καθετή, καθετήρας)

κατασπάω, κατασπῶ = τραβώ με δύναμη προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: αποσπῶ, απόσπαση)

βιάζομαι = εξαναγκάζω, επιχειρώ με τη βία (πβ. ν.ε.: βιαστικός, βεβιασμένος)

μάτην = μάταια

πονέω, πονῶ = κοπιάζω (πβ. ν.ε.: πόνημα, φιλόπρονος)

καθέλκω = τραβώ κάτω (πβ. ν.ε.: καθέλκυση)

ἄμα = συγχρόνως, μαζί

συνανασπάω, συνανασπῶ = τραβώ προς τα πάνω μαζί με κάτι άλλο

μετεωριῶ (οριστ. μελλ. ρ.

**μετεωρίζω) = σηκώνω ψηλά
καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων καὶ
ἰσχυρότερός ἐστιν = ξεχωριστά
ἀπὸ τον καθένα (μας) εἶναι
ανώτερος και ισχυρότερος
ὁμοῦ δὲ τῶν τοσοῦτων
ὑπερφέρειν οὐκ ἂν πεισθεῖην = δε
θα μπορούσα ὅμως να πιστεψω ὅτι
μας ξεπερνάει τόσους μαζί
εὐφήμει (β' εν. προστ. ενεστ. ρ.
εὐφημέω, εὐφημῶ) = σιωπή!
(πβ. ν.ε.: δυσφήμιση)
ἽΟ μάλιστα γελοῖον ἔδοξε μοι
ἀκούοντι μεταξὺ τῆς ἀπειλῆς
= αυτό ὅμως που μέσα στην απειλή
του μου φάνηκε πιο γελοίο,
καθώς το ἀκουγα
ἐπαναστάντες (μτχ. αορ. β' ρ.
ἐπανίσταμαι) ἐπεβούλευον**

ξυνδῆσαι (απαρ. αορ. ρ.
ξυνδέω, - ῶ) = επαναστάτησαν και
σχεδίαζαν (πβ. ν.ε.: επιβουλή) να
τον δέσουν χειροπόδαρα
(πβ. ν.ε.: συνδετήρας, σύνδεσμος)
ὡς παντοῖος ἦν δεδιῶς
(μτχ. ρ. δέδοικα / δέδια) = πόσο
τρομοκρατημένος ήταν
καὶ ταῦτα τρεῖς ὄντας (επιρρ.
εναντ. μτχ.) = και μάλιστα ενώ ήταν
(μόνο) τρεις
κατελεέω, κατελεῶ = συμπονώ,
σπλαχνίζομαι
ὁ/ἡ ἑκατόγχειρ = αυτός που εχει
εκατό χέρια (πβ. ν.ε.: μονόχειρας,
χειρολαβή)
**κ'άν ἐδέδετο αὐτῷ κεραυνῷ καὶ
βροντῇ** = θα είχε αιχμαλωτιστεί
μαζί με τον κεραυνό και τη βροντή
του

**λογίζομαι = σκέφτομαι (πβ. ν.ε.:
λογιστής, λογισμός)**

**ἐπήει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ.
ἐπέρχομαι) μοι γελαῖν = μου
ερχόταν να γελάσω**

**ἡ καλλιρρημοσύνη =
η ωραιολογία, η καυχησιολογία
(πβ. ν.ε.: κομπορρημοσύνη)**

Ερμηνευτικά σχόλια

**μή καί τι κακόν ἀπολαύσωμεν τῆς
φλυαρίας: Ο Ερμής φοβάται ότι
οι φλυαρίες, όπως χαρακτηρίζει
την κριτική εις βάρος του Δία, θα
βάλουν σε περιπετειες τους δύο
πρωταγωνιστες του διαλόγου.
Ο φόβος του αυτός τονίζει την
παντοδυναμία του Δία, έρχεται
όμως ταυτόχρονα σε σπαραριστή
αντίθεση με τη διήγηση που θα
ακολουθήσει και θα απομυθοποιεί**

τον πατέρα των θεών και των ανθρώπων.

ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναστάντες: Στην Ἰλιάδα (B 394-406) μαθαίνουμε πως ἡ Θέτις εσωσε τον Δία ἀπὸ συνωμοσία ἀνατροπῆς του –που εἶχαν οργανώσει ο Ποσειδῶνας, ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ– καλώντας σε βοήθειά του τον εκατόγχειρα γίγαντα Βριάρεω.

κεραυνῶ καὶ βροντῆ: Σύμφωνα με τη μυθολογία, τα δύο αὐτά ὄπλα, που αποτελοῦν σύμβολα της δύναμης του Δία, ἦταν προσφορά των Κυκλώπων καὶ των Εκατογχείρων προς το πρόσωπό του. Ἐτσι εδειξαν την ευγνωμοσύνη τους για την ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τα Τάρταρα, ὅπου τους εἶχαν φυλακίσει οὗτοι Τιτάνες.

Ερωτήσεις

- 1. Ποια απειλή του Δία προκάλεσε τη συζήτηση μεταξύ Άρη και Ερμη;**
- 2. Ποιο γεγονός από το παρελθόν κλονίζει την αξιοπιστία των ισχυρισμών του πατέρα των θεών και των ανθρώπων;**
- 3. Ποιες ήταν οι σχέσεις μεταξύ του Δία και των άλλων θεών, σύμφωνα με το κείμενο;**
- 4. Από ποια στοιχεία του κειμένου φαίνεται ότι ο Λουκιανός άσκησε οξεία κριτική στις παραδοσιακές θρησκευτικές αντιλήψεις της εποχής του;**
- 5. Οι θεοί στο κείμενο του Λουκιανού παρουσιάζουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά, όπως και στα έπη του Ομήρου. Διακρίνετε διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι δύο δημιουργοί παρουσιάζουν**

τους θεούς στο έργο τους;

Χάλκινο αγαλματίδιο που προέρχεται από την Αμβρακία και παριστάνει τον Αία ως «κεραύνιο»: στο ένα χέρι του κρατά τον κεραυνό και στο άλλο έναν αετό, σύμβολα της θεϊκής του δύναμης (5ος αι. π.Χ., Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Χάλκινο ειδώλιο του 5ου αι. π. χ. Κατασκευάστηκε σε τοπικό εργαστήριο της Αρκαδίας και παριστάνει τον Ερμή με τη μορφή χαρακτηριστικού βοσκού της περιοχής (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Αφού αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους, να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη δηλώνοντας τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό:

α' συνθετικό	+ β' συνθετικό	σύνθετη λέξη
θάλασσα	+ κρατέω, κρατῶ	
θάλασσα	+ πόρος	
κεραυνός	+ βάλλω	
πολύς	+ καρπός	

3. Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω ομόρριζες των ρ. **φέρω** και **καλῶ** λέξεις με την κατηγορία στην οποία ανήκουν:

**φορεύς
φορά
φέρετρον
φόρος
κλήσις
κλητήρ
κλητός**

όργανο, μέσο

ρηματικό επίθετο

**πρόσωπο που
ενεργεί**

**ενέργεια,
κατάσταση**

4. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις ομόρριζές τους στη στήλη Β':

Α'	Β'
καλῶ	στάσις
ἐπανίστημι	σιωπή
ὑπεροπτικός	στασιώδης
σιωπῶ	ὄψις
ἀσφαλές	σφάλμα
	στατήρ
	παράκλητος

5. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας κάθε φορά μία λέξη από τη στήλη Β΄ της άσκησης 4 που να ανήκει στις παρακάτω κατηγορίες:

ενέργεια, κατάσταση

.....

όργανο, μέσο

.....

επίθετο που δηλώνει πλησμονή

.....

αποτέλεσμα ενέργειας

.....

6. Να γράψετε με ποιους ρηματικούς τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα παρακάτω ρηματικά επίθετα: **ληπτέος, ἀποστατέον,**

ΠΕΙΣΤΕΟΝ, ΔΕΤΟΣ.

7. Να γράψετε επίθετα της α.ε. ομόρριζα των ρημάτων **σιωπῶ** και **ἐλεῶ**.

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να αντικατασταθούν στους άλλους βαθμούς τα παρακάτω επίθετα (ίδιο γένος, πτώση και αριθμός) και επιρρήματα του κειμένου: **ἀμείνων, ἰσχυρότερος, ἀσφαλές, μάλιστα, πολλοῦ.**

2. Να επιλέξετε από το πλαίσιο το κατάλληλο ουσιαστικό (λαμβάνοντας υπόψη και τον συντακτικό του ρόλο) και να συμπληρώσετε τα κενά

των παρακάτω προτάσεων:

γυναιξί, παισίν, τόν παῖδα, ναῦς,
χειρί, ὧ γύναι

- α. Τῶν τε ἀνθρώπων τους
ἀχρειοτάτους ξύν _____
καί _____ ἐξεκόμισαν.
- β. Πρῶτον μὲν οὖν ἀποδείξω ὑμῖν
ὅτι οὐκ ἐκέλευσα πιεῖν
_____ τὸ φάρμακον.
- γ. Φαίνεται δὲ καὶ Σαμίοις
Ἄμεινοκλῆς Κορίνθιος ναυπηγός
_____ ποιήσας τέσσαρας.
- δ. Ἐπειδὴ τε ὁ στρατός
ἐσεβεβλήκει, πολλῇ _____
ἐπεβοήθουν πάντες.
- ε. _____, ἔφη, ὄνομα δὲ
σοι τί ἐστίν;

3. Να σχηματίσετε τα ζητούμενα
παραθετικά των επιθέτων και

επιρρημάτων που δίνονται σε
παρένθεση:

α. Ἀνδρείας οὐδέν

_____ (χρήσιμος, ουδ.
γέν., συγκρ.) ἐν βίῳ ἀνθρώποις.

β. Ἴνα δὲ μη δοκῶ περί ταῦτα

_____ (πολύς, αρσ. γέν.,
υπερθ.) χρόνον διατρίβειν

ἀπάντων τῶν τοιούτων ἀφέμενος
ἐπί τόν _____ (ἀπλοῦς,

αρσ. γέν., υπερθ.) ἤδη τρέπομαι
τῶν λόγων.

γ. Οὕτω γάρ τινες δυσκόλως
πεφύκασιν, ὥστε ἂν
εὐλογουμένων _____

(ἡδέως, συγκρ.) ἀκούοιεν.

δ. Διά τοῦτο δύο ὦτα ἔχομεν
στόμα δὲ ἓν, ἵνα _____

(πολύ, αιτ. πληθ. συγκρ.)

ἀκούωμεν, _____

_____ (μικρόν, αιτ.)

πληθ. συγκρ.) δὲ λέγωμεν.

ε. – _____ (καλός, ουδ. γέν., υπερθ.) κόσμος· ποῖημα γὰρ θεοῦ.

– _____ (μέγας, ουδ. γέν., υπερθ.) τόπος· ἅπαντα γὰρ χωρεῖ

– _____ (ταχύς, ουδ. γέν., υπερθ.) νοῦς· διὰ παντός γὰρ τρέχει.

– _____ (ἰσχυρός, ουδ. γέν., υπερθ.) ἀνάγκη· κρατεῖ γὰρ πάντων.

– _____ (σοφός, ουδ. γέν., υπερθ.) χρόνος· ἀνευρίσκει γὰρ πάντα.

4. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους των συνηρημένων ρημάτων της Α' στήλης με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη Β' στήλη:

A'	B'
1. κατασπᾶν	α. απαρ. ενεστ. μ.φ.
2. εὐφήμει	β. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.
3. δεῖ	γ. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
4. ἔᾶ	δ. απαρ. ενεστ. ε.φ.
5. ἔξομοιοῦται	ε. γ' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.
6. ἐπιμελεῖσθαι	στ. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση (προσοχή στο πρόσωπο και στην έγκλιση, όπου δε δίνονται):

α. Πάντες ἄνθρωποι, ὅταν
_____ (ἀναγκάζομαι,
παθ. αόρ. α΄), ἐὰν καὶ μὴ
_____ (βούλομαι,
ενεστ.), _____
(πολεμέω, -ῶ, οριστ. ενεστ.).

β. Ἐγὼ δ' ἐξ αὐτῶν τούτων, ὧν

_____ (αἰτιάομαι, -ῶμαι, γ' πληθ. οριστ.
ενεστ.) οὗτοι, _____

(ἀποφαίνω, α' εν. οριστ. μέλλ.) ὅτι
οὐκ ἔνοχος εἶμι.

γ. Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων

_____ (μισέω, -ῶ, οριστ.
ενεστ.) τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται

πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ

_____ (ἐλέγχομαι, παθ.
αόρ. α΄) τὰ ἔργα αὐτοῦ (αττική

σύνταξη).

δ. Ὁ ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφυκε

(= ο ἀληθινὸς ἀρχοντας ἀπό τη

φύση του) τὸ αὐτῷ συμφέρον

(σκοπέομαι, -οὔμαι, απαρ. ενεστ.),
ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ.

6. Αφού αναγνωρίσετε γραμματικά τους παρακάτω τύπους αορίστου, να επιλέξετε τον κατάλληλο για να συμπληρώσετε τις προτάσεις (δύο τύποι περισσεύουν):

**βάλοι, ἐλέσθαι, ἀγάγω, ἔλθοιμεν,
εὔροι, λάβοις, γένηται**

α. Οὐκοῦν ἄξιον, ὧ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι, τοσαύτην βλασφημίαν
ἀντί καλῶν ὑμῖν ἀγαθῶν

β. Ὁκνῶ μὴ μάταιος ἡ στρατεία

γ. Πῶς ἂν τις _____

**ταύτης βεβαιότεραν ἢ δικαιότεραν
δημοκρατίαν;**

**δ. Καί οὐ τούτου ἔνεκα ταῦτα
σφόδρα λέγω, ὡς ἕτερόν τινα εἰς
αἰτίαν _____.**

**ε. Οὐκ ἂν _____ παρὰ
τοῦ μὴ ἔχοντος.**

**7. Να αντιστοιχίσετε τις κύριες
προτάσεις της ομάδας Α΄ με τις
δευτερεύουσες της Β΄,
σημειώνοντας στα τετράγωνα
μπροστά από τις προτάσεις της Α΄
το γράμμα της πρότασης από τη Β΄
που ταιριάζει. Να σημειώσετε το
είδος, τον τρόπο εισαγωγής και
εκφοράς και τη συντακτική
λειτουργία των δευτερευουσών
προτάσεων:**

A'

- 1. Ἐν ταῖς χορηγίαις
γιγνώσκουσιν
- 2. Τὰ δὲ ἐντὸς [τοῦ σώματος]
οὕτως ἕκαστο
- 3. Εἴθε σοι, ὦ Περικλείς, τότε
συνεγενόμην
- 4. Οἳ τε ἄλλοι πάντες ἔφερον
- 5. Ἄξιον δ' ἐπὶ τῆς νῦν ἡλικίας
ποιήσασθαι τὴν στρατείαν
- 6. Ἄνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ
- 7. Ἄνδρες στρατιῶται, μὴ
θαυμάζετε

B'

- α. ὅ,τι τις ἐδύνατο ἕκαστος
χρήσιμον.
- β. ὅτε δεινότατος ἑαυτοῦ ἦσθα.
- γ. ὅτι χορηγοῦσι μὲν οἱ πλούσιοι,
χορηγεῖται δὲ ὁ δῆμος.

- δ. ὥστε μήτε τῶν πάνυ λεπτῶν
ἱματίων ἀνέχεσθαι.**
- ε. ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι
πράγμασι.**
- στ. ἵν' οἱ τῶν συμφορῶν
κοινωνήσαντες, οὗτοι καί
τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσωσι.**
- ζ. κ'άν εὐτυχῆ.**

8. Να αναγνωρίσετε τις
δευτερεύουσες προτάσεις:

- α. Ὃτε ἡ ναυμαχία ἐγένετο, ἔτυχεν
ἐν Ἀβύδῳ ὢν.**
- β. Ἐπεμψε στρατιῶτας, ὅπως
βοηθήσειαν τῇ πόλει.**
- γ. Μηχαναί πολλαί εἰσιν, ὥστε
διαφεύγειν τόν θάνατον.**
- δ. Μενέλαον εἶχε τρόμος μή τι
πάθοιεν οἱ Ἀργεῖοι.**
- ε. Οὐ με πείσεις, οὐδ' ἔάν πείσης**

**στ. Ἡρακλῆς ἠπόρει ποίαν ὁδὸν
τράποιτο.**

**”Ἡ γὰρ οὐ χρή ποιεῖσθαι παῖδας
ἢ συνδιαταλαιπωρεῖν
καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα.**

Πλάτων, Κρίτων 45d

**Ἡ λοιπὸν δεν πρέπει να κάνει
κανείς παιδιά ἢ πρέπει να
ταλαιπωρεῖται μαζί τους
προσπαθώντας να τα αναθρέψει
και να τα μορφώσει.**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 7

**Γ. Σύνταξη: Τα είδη του μορίου ἄν –
Οι δευτερεύουσες προτάσεις
της α.ε. – Είδη ονοματικών
δευτερευουσών προτάσεων
της α.ε.**

ΕΝΟΤΗΤΑ 10 32

**Μια τιμητική εξορία ([Αΐσχίνης],
Ἐπιστολαὶ 3.1-3)**

A. Κείμενο

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά:

**Γ. Σύνταξη: Οι επιρρηματικές
δευτερεύουσες προτάσεις
(μέρος α')**

ΕΝΟΤΗΤΑ 11 58

**Επικίνδυνες συμμαχίες (Ξενοφῶν,
Ἑλληνικά 4.1.32-33)**

A. Κείμενο

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά:
Γ. Σύνταξη: Οι επιρρηματικές
δευτερεύουσες προτάσεις
(μέρος β')

ΕΝΟΤΗΤΑ 12 82

Θεϊκές αδυναμίες (Λουκιανός,
Θεῶν διάλογοι 1. 1-2)

Α. Κείμενο

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά:
Επαναληπτικές ασκήσεις

Γ. Γραμματική – Σύνταξη:
Επαναληπτικές ασκήσεις

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.